

EDWIN BOLESŁAW BETLEJEWSKI – DRUKARZ, REDAKTOR I MIESZKANIEC GOSTYNIA

Edwin Bolesław Betlejewski urodził się 31 sierpnia 1884 roku w Kartuzach, mieście powiatowym w ówczesnej prowincji Prusy Zachodnie, w ziemiańskiej rodzinie Aleksandra Maksymiliana (urodzonego w 1844 roku) i Anastazji Marianny z domu Borzestowska (urodzonej w 1854 roku)¹. Był ich trzecim dzieckiem po Anastazym Marianie (1881-1881) i Stefanii Wincentynie (1883-?). Po nim urodzili się jeszcze: Józef Bolesław (1886-1889), Melania Anna (1888-1888), Aleksander Maksymilian (1889-?), Apolinary Ksawery (1891-?) i Wanda Salomea (1893-?). Ostatnia czwórka dzieci urodziła się już w Skarszewach, w ówczesnym powiecie kościerskim, gdzie rodzina przeniosła się po 1886 roku.

1 lipca 1901 roku² Edwin Betlejewski został przyjęty jako uczeń do drukarni „Gazety Gdańskiej”³. Drukarnia została utworzona na potrzeby wydawanej od 2 kwietnia 1891 roku gdańskiej gazety. Jej właścicielami byli: do 1901 roku Bernard Milski, od 1 kwietnia 1901 roku Waleria Marianna Pałędzka, od 28 stycznia 1902 roku Pelagia Pałędzka, a od 1 lipca 1904 roku Towarzystwo Wydawnicze „Gazeta Gdańska”. W końcu 1904 roku zatrudniano w drukarni 10 osób, w tym czterech zecerów, nakładaczkę, maszynistę, trzech uczniów i chłopca do posług⁴. Gdy trudności finansowe zmusiły w 1905 roku właściciela wydawnictwa Józefa Mariana Pałędzkiego do zwolnień, postanowił zatrzymać Betlejewskiego, „bo on dzielny”. Również z tego względu, że – jak napisał – „ułożę się z nim pewnie na 15 mk”⁵. Prace w drukarni rozpoczynano o 7 rano składem tekstu gazety i dodatków do niej. Wykonywali to zecerzy z pomocą uczniów, w tym Betlejewskiego. Czynno-

¹ Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, *Parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Kartuzach*, sygn. 2576: *Liber baptisatorum 1882-1910*.

² *Jubileusz w zawodzie graficznym*, „Drukarz Polski” 1926, nr 8, s. 8; *Dziesięciolecie Polskiego Związku Zawodowego Drukarzy i Pokrewnych Zawodów na Rzeczpospolitą Polską 1924-1934*, Poznań 1934, s. 47.

³ A. R o m a n o w, *Gdańska prasa polska 1891-1920*, Warszawa 1994, s. 112; t e n ż e, „*Gazeta Gdańska*” w latach 1891-1939, Gdańsk 2017, s. 93.

⁴ A. R o m a n o w, „*Gazeta Gdańska*”..., s. 87, 93.

⁵ Cyt. za: tamże, s. 94.

ści te musiały być zakończone do 12.30⁶. Ucząc się w drukarni „Gazety Gdańskiej”, Betlejewski otrzymywał, według ustaleń Andrzeja Romanowa, wynagrodzenie wynoszące około 180 marek w pierwszym roku nauki i 312 marek w ostatnim, czwartym roku⁷. Edukację ukończył 1 lipca 1905 roku⁸.

Praca w drukarni nie była jedynym zadaniem realizowanym w gdańskiej oficynie przez pobierającego naukę Betlejewskiego. Zdarzało się w tym czasie, że drukarzy zatrudniano również do realizacji innych obowiązków, redakcyjnych. Niemieckie prawo prasowe z 1874 roku oraz kodeks karny z 1871 roku stanowiło, że redaktorzy odpowiedzialni wydawanych w tym czasie gazet i czasopism odpowiadali za wszelkie treści zamieszczone w ich pismach, a, jak się okazywało, powodów do obaw nie brakowało. Osoby zatrudnione w redakcji na stanowisku redaktora odpowiedzialnego przesłuchiwane były nieraz przez sędziów śledczych, odpowiadały przed sądem czy odbywały karę więzienia, a w gazecie wobec braku dostatecznej liczby merytorycznych pracowników zastępowali ich drukarze. To miało miejsce też w redakcji „Gazety Gdańskiej”. W zastępstwie Stanisława Wentowskiego Betlejewski podpisywał numery gazety od 124. z 17 października do 147. z 9 grudnia 1905 roku. Był w tym czasie również redaktorem odpowiedzialnym dodatków do gazet: „Anioła Stróża” (nr. 42-49), „Rolnika i Przemysłowca” (nr. 42-48, nr. 49 nie odnaleziono), „Gwiazdki Niedzielnej” (nr. 43-50).

Po opuszczeniu Gdańska Betlejewski znalazł zatrudnienie w Gostyniu, gdzie najprawdopodobniej pracował w drukarni Bogdana Kiełmińskiego⁹ i od nr. 1 z 1908 roku redagował „Gostyńskie Wiadomości Przemysłowo-Kupieckie”. Pismo, początkowo drukowane w Poznaniu, wydawane było nieregularnie od 1905 roku przez Towarzystwo Przemysłowców i Rzemieślników Polskich. Pierwszymi redaktorami periodyku byli: podpisujący od początku pismo Tomasz Zientek i redagujący „Wiadomości” od nr. 2 z 1907 roku Waław Czabajski. W Gostyniu „Wiadomości” ukazywały się w nakładzie 7 tysięcy egzemplarzy, nastawione zaś były na reklamowanie miejscowych firm kupieckich i zakładów usługowych¹⁰. Betlejewski jako redaktor angażował się też w prace społeczne, był członkiem Towarzystwa

⁶ Tamże, s. 98.

⁷ Tamże, s. 99.

⁸ Tamże, s. 93.

⁹ Ś.p. Bogdan Kiełmiński, „Polska Gazeta Introligatorska” 1931, nr 3, s. 47.

¹⁰ S. J a n k o w i a k, *W okresie zaborów (1793-1918)*, [w:] *Dzieje ziemi gostyńskiej*, red. S. Sierpowski, Poznań 1979, s. 271; E. J u r g a, *Prasa lokalna w powiatach – gostyńskim, górowskim, rawickim i wschowskim*, [w:] *Prasa dawna i współczesna*, cz. 4, red. B. Kosmanowa, Poznań 2003, s. 131-132.

Przemysłowców i w 1910 roku wziął udział w posiedzeniu delegatów tej instytucji z okręgu gostyńskiego¹¹.

Z Gostyniem Betlejewski związał się nie tylko zawodowo, ale również rodzinie. 18 maja 1908 roku ożenił się z pochodzącą z Pępowa, miejscowości położonej w ówczesnym powiecie gostyńskim, Marianną Koprowiak¹². Urodziła się ona 12 października 1885 roku jako córka Ludwika i Antoniny z domu Ratajczak¹³. Świadcami na ślubie byli ojciec panny młodej Ludwik oraz Wacław Czabajski, dotychczasowy redaktor gostyńskiego pisma. Z zawartego w 1908 roku małżeństwa urodziły się trzy córki: 8 kwietnia 1909 roku Melania Wanda (zmarła 30 sierpnia 1946 roku w Wielkiej Wsi, w ówczesnym województwie gdańskim¹⁴), 25 sierpnia 1913 roku Maria Aniela¹⁵ oraz 29 marca 1917 roku Irena¹⁶.

Wybuch pierwszej wojny światowej zastał Edwina Betlejewskiego w Gostyniu. Wziął udział w walkach, rodzina zaś na pewien czas przeniósła się do Poznania, gdzie mieszkało rodzeństwo Marianny Betlejewskiej¹⁷. Wraz z końcem wojny Betlejewski zaangażował się w działania niepodległościowe. Jako członek i delegat leszczyńskiej Rady Robotniczo-Żołnierskiej 11 listopada 1918 roku przybył do Gostynia i wraz z Tomaszem Ulrychem utworzył w tym mieście Radę¹⁸. Następnie walczył w powstaniu wielkopolskim, od 7 stycznia 1919 roku brał aktywny udział z bronią w rękę w działaniach zbrojnych pod Gostyniem. 8 stycznia 1919 roku uczestniczył w walkach pod Leszmem. Za udział w powstaniu, decyzją Rady Państwa z 17 grudnia 1958 roku, został odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym. 30 kwietnia 1919 roku zwolniono go ze służby wojskowej¹⁹.

Od 1 września 1919 roku rodzina Betlejewskich mieszkała w Poznaniu, gdzie Edwin pracował jako drukarz linotypista w drukarni. Związał się z sięgającą tradycjami do 2 sierpnia 1906 roku Drukarnią Polską Sp. Akc.²⁰ W dwudziestoleciu międzywojennym wykazywał się nie tylko aktywnością zawodową, ale i społeczną. Należał do grona założycieli powstałego 19 paź-

¹¹ *Sprawozdanie z posiedzenia delegatów Towarzystw Przemysłowych okręgu gostyńskiego z dnia 22 maja*, „Przemysłowiec” 1910, nr 22, s. 179.

¹² Archiwum Państwowe w Lesznie [dalej: APL], *Urząd Stanu Cywilnego* [dalej: USC] w Gostyniu, sygn. 289: *Księga małżeństw 1908*.

¹³ APL, USC *Chocieszewice/Pępowo*, sygn. 34: *Księga urodzeń 1885*.

¹⁴ APL, USC w Gostyniu, sygn. 291: *Księga urodzeń 1909*.

¹⁵ APL, USC w Gostyniu, sygn. 315: *Księga urodzeń 1913*.

¹⁶ Archiwum Państwowe w Poznaniu [dalej: APP], *Akta miasta Poznania*, sygn. 14278: *Kartoteka ewidencji ludności 1870-1931*.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ J. K a r w a t, *Od idei do czynu. Myśl i organizacje niepodległościowe w Poznańskim w latach 1887-1919*, Poznań 2002, s. 480.

¹⁹ *Lista odznaczonych Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym*, www.powstancy-wielkopolscy.pl [dostęp: 20 października 2018 roku].

²⁰ *Jubileusz w zawodzie...*, s. 8.

dziennika 1924 roku Stowarzyszenia Drukarzy i Pokrewnych Zawodów Polski Zachodniej²¹. Organizacja ta, przy współudziale pracowników Drukarni Polskiej, w lipcu 1926 roku zorganizowała uroczystości jubileuszowe z okazji 25-lecia pracy zawodowej Betlejewskiego²². Na łamach „Orędownika” w 1933 roku poinformowano czytelników, że 20 maja państwo Betlejewscy (Edwina określono mianem: „nasz długoletni współpracownik techniczny”) obchodzą 25-lecie małżeństwa. Ponadto dodano: „W dniu tym córka Jubilatów, Maria, idąc za głosem serca i poświęcając się służbie Bożej, wstępuje do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo”²³. Kilka lat później, w 1936 roku, na łamach „Orędownika” wydrukowano podjętą przez Edwina Betlejewskiego i jego kolegów deklarację:

Zebrani w dniu 8 maja 1936 r. pracownicy redakcyjni, administracyjni i techniczni wydawnictw Drukarni Polskiej Sp. Akc. w Poznaniu, a więc „Kuriera Poznańskiego”, „Orędownika”, „Wielkopolanina”, „Pomorzanina”, „Ilustracji Polskiej” i „Nowin Poświętecznych”, chcąc dać wyraz ścisłemu i ofiarnemu stosunkowi, jaki łączyć winien społeczeństwo narodowe z armią naszą, postanawiają ofiarować jednorazowo 5 proc. swych poborów miesięcznych na zakup dla wojska samolotu bojowego „Chrobry”²⁴.

W czasie drugiej wojny światowej rodzina nadal mieszkała w Poznaniu, a po jej zakończeniu Betlejewski kontynuował pracę w wyuczonym zawodzie. Aż do emerytury zatrudniony był jako drukarz składacz w Poznańskich Zakładach Graficznych im. Marcina Kasprzaka²⁵. 1 lipca 1958 roku przeszedł na emeryturę²⁶. Najprawdopodobniej Państwo Betlejewscy powrócili wówczas do Gostynia. W mieście tym Betlejewski spędził ostatnie lata swojego życia. Mieszkał przy Placu Karola Marcinkowskiego 7. 24 kwietnia 1966 roku zmarła jego żona Marianna Betlejewska²⁷. Rok później, 15 lipca 1967 roku, w wieku 83 lat Betlejewski ożenił się po raz drugi. Wybranką została Marianna Iwaneczko, urodzona 24 września 1905 roku w Rudawce, w ówczesnym powiecie przemyskim, córka Mikołaja i Józefy²⁸.

Edwin Betlejewski zmarł w Gostyniu 8 grudnia 1970 roku, w wieku 86 lat. Żona przeżyła go o lat 14, zmarła 10 marca 1984 roku²⁹.

²¹ *Dziesięciolecie Polskiego Związku...*, s. 12.

²² *Jubileusz w zawodzie*, s. 8; *Podziękowanie*, „Drukarz Polski” 1926, nr 10, s. 8; *Dziesięciolecie Polskiego Związku...*, s. 47.

²³ *Wiadomości potoczne*, „Orędownik” 1933, nr 115.

²⁴ *Okażmy ofiarność dla naszej Armii!*, „Orędownik” 1936, nr 110.

²⁵ APP, *Żarząd Miasta Stołecznego Poznania*, sygn. 476.

²⁶ *Lista odznaczonych Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym*, www.powstancy-wielkopolscy.pl [dostęp: 20 października 2018 roku].

²⁷ USC w Gostyniu, sygn. 52/1966: *Księga zgonów 1966*.

²⁸ USC w Gostyniu, *Akt małżeństwa 1967*.

²⁹ USC w Gostyniu, sygn. 209 /1970: *Akt zgonu*; USC w Gostyniu, sygn. 56/1984: *Akt zgonu*.